

**LA IDENTITAT DE GÈNERE EN LA LITERATURA INFANTIL EN
L'ETAPA D'EDUCACIÓ PRIMÀRIA
*GENDER IDENTITY IN CHILDREN'S LITERATURE IN PRIMARY
SCHOOL***

Treball de Fi de Grau

Autora: Mariona Lacasta Tramunt

Tutora: Maribel Cano Ortiz

FPCEE Blanquerna

Universitat Ramon Llull

Grau d'Educació Primària

Curs: 2022-2023

Resum: Avui en dia, el món de la literatura infantil ha evolucionat molt, però, no es pot oblidar aquella tipologia que va néixer fa segles enrere: la literatura tradicional. Aquesta, segons diferents autors, es pot caracteritzar per la presència d'estereotips sexistes i la manca de la identitat de gènere. Per aquest motiu, l'objectiu d'aquest article és estudiar la percepció i concepció que tenen diferents agents educatius en relació amb aquests dos conceptes específicament, dins dels contes tradicionals i actuals amb la finalitat de veure de quina manera influeix aquesta tipologia als infants per veure quin ha de ser el rol de les mestres a l'hora d'introduir aquests contes a les aules. Els participants d'aquesta recerca han estat mestres de primària d'una escola de Barcelona, expertes sobre el món de la literatura infantil i juvenil i, infants de tots els cicles de primària. Així doncs, els instruments han estat entrevistes a sis tutores de primària i a les set expertes. S'ha portat a cap un focus grup als infants dels diferents cicles de primària. Aquesta recerca es va implantar a partir de la formulació de diferents preguntes realitzades a mestres d'una escola i a expertes en el món de la literatura infantil i juvenil a partir de dues entrevistes diferents adaptades a cada participant. A més a més, s'ha portat a cap un focus grup a infants de tots els cicles de primària de la mateixa escola per analitzar la seva percepció envers la temàtica de la investigació. Els resultats indiquen que hi ha una manca del tractament tant de la igualtat com la identitat de gènere, sobretot al primer cicle de primària i, en canvi, una carència del tractament dels contes en general al cicle superior. Això fa que la percepció dels infants dels diferents rols dels personatges d'aquests contes siguin concepcions sexistes estereotipades. Per aquest motiu, com a conclusions s'elabora un decàleg amb 10 idees per dur a terme la lectura i el tractament dels contes tradicionals i actuals a les aules de primària amb perspectiva i diversitat de gènere.

Paraules clau: Contes tradicionals, estereotips de gènere, identitat de gènere, educació primària

Abstract:

Gender stereotypes as well as gender identity are being increasingly discussed today. For this reason, the purpose of this article is to study the perception and conception that different educational agents have in relation to these two concepts. Specifically, within traditional and current tales in order to see how the content of this typology reaches children and what role teachers should play in introducing these tales into classrooms. This research was implemented by formulating different questions to school teachers and to experts in the world of children's and youth literature from two different interviews adapted to each participant. In addition, a group focus has been brought to children from all primary cycles of the same school to analyze their perception of the topic of research. The results have shown that there is a lack of treatment of both equality and gender identity especially in the first primary cycle and instead a lack of treatment of tales in general in the upper cycle. This makes children's perceptions of the different characteristic roles of the characters in the tales stereotyped by the lack of how to do this treatment in the primary school stage. For this reason, the conclusions draw a ten-think decalogue to carry out the reading and treatment of traditional and current stories in primary classrooms with perspective and gender diversity.

Key words: Traditional tales, gender stereotypes, gender identity, primary education

INTRODUCCIÓ:

Avui en dia, el món de la literatura infantil ha evolucionat molt i trobem una varietat d'opcions per incorporar als centres educatius. Però, no es pot oblidar aquella tipologia que va néixer fa segles enrere: la literatura tradicional. Els contes tradicionals han estat interrogats i ho continuen sent, en certa manera, pel contingut sexista que presenten. Tanmateix, l'Associació de mestres de Rosa Sensat (2019) es va posicionar i posa en qüestió aquest fet fent referència en saber triar aquells que, més enllà del seu contingut, es pot aprofundir en aquests per desenvolupar un pensament crític i al mateix temps, saber destriar els que són poc adequats pels infants per diverses raons. A més a més, Martínez (2017) afirma que sovint les famílies no els hi agrada algun dels missatges dels contes tradicionals pels seus missatges poc reals i adequats. Afegim també la incoherència d'aquest aspecte donat que, tal com la Fundació Gretel (2020) crítica, els infants perduren abismats en diferents declaracions ideològiques originàries dels adults, de la publicitat, les joguines, la televisió... assumpte que fa que els infants formin la seva convenient xarxa

de valors a partir de tots aquests estímuls que perceben a través d'aquestes vies, i no únicament dels clàssics. En canvi, als infants els hi agraden aquests clàssics donat que veuen que realment passen esdeveniments significatius als protagonistes (Martínez, 2017). Llavors, podem desaprovar els contes tradicionals i permetre'ls veure la pantalla?

Així mateix, si hi ha aquests debats és perquè realment és una qüestió a plantejar-se i important en el món de l'educació. Però, de quina manera arriba tot aquest contingut sexista en els infants? Martínez (2017) afirma que el que perceben els infants dels contes d'aquesta tipologia, influeix de manera diferent a cada nen i nena en funció del moment educatiu en què es troba així com de la manera de veure el seu món tant emocional com psicològic.

Per aquest motiu, hem trobat poca informació al respecte i, d'acord amb Diekmann i Murnen (2004) fan una crida a futures recerques per veure de quina manera arriba als menors aquest contingut catalogat com a sexista, pels adults i; quin hauria de ser el paper dels mestres a l'hora d'explicar, si escau, els contes tradicionals amb aquestes característiques.

Per tal de batre aquest tòpic, per una banda, hem de tractar el concepte de literatura infantil tradicional. Eren històries contades per qualsevol persona destinades a altres. Seguidament, l'autora Colomer (2010), mencionen que al segle XIX va néixer la necessitat d'aplegar els contes amb forma de manuscrits a conseqüència de l'inici de l'alfabetització per part de la població. Fruit d'això, es va començar a deixar-los per escrit amb la intenció de preservar-los. Podem dir d'acord amb Martínez (2017) que recullen el judici que aflora dels desitjos, records i l'angoixa de la societat passada de nombroses generacions coneguda en concepte de *Folklore*.

Entre les versions més llegendàries de la literatura oral tradicional, es troben les dels germans Grimm, les de Perrault i Andersen (Martínez, 2017). Per Fernández (2010), els contes tradicionals són uns relats breus amb arguments senzills i imaginaris que poden ser tant morals com recreatius estimulants la fantasia del receptor. Altres autors, com

Garralón (2016) posen èmfasi en el simbolisme dels contes excloent el realisme. Afegeix Colomer (2018), que els clàssics són una diversitat de produccions artístiques sense que remetin a una reminiscència consistent. El que tenen en comú tots els clàssics és que encara avui en dia es llegeixen i constitueixen l'arquetip pel qual es jutja a altres obres del mateix gènere.

Des del punt de vista de Colomer, Manresa; Ramada i Reyes (2018), els contes tradicionals segueixen les següents característiques: En primer lloc, els ubiquem en un espai i temps indefinit, com per exemple, quan mencionem “*En un poble molt llunyà*” o “*Fa molt de temps*”. En segon lloc, són relats on sempre hi ha acció protagonitzada per un personatge principal: el o la protagonista. Pel narrador oral resulta més senzill explicar “el què passa”, és a dir, basar-se en un argument del què fan els personatges, de manera que només es para a descriure quan és essencial per donar explicacions superbes. L'estructura que segueixen aquest tipus de narracions és molt fixa, l'autor Propp (1977) va fer un estudi de les històries tradicionals i va poder veure que en totes, hi havia 31 elements que compartien entre elles; no totes les funcions apareixen en tots els contes, però quan ho fan, segueixen sempre la mateixa seqüència. El tipus de narrador és omniscient, és a dir, es limita a contar el que està succeint en un escenari sense donar la seva opinió ni donar justificacions psicològiques. Per acabar, el llenguatge que s'utilitza manca de figures retòriques així com adjectius, mentre que s'utilitzen molt les formes lèxiques d'obertura-*hi havia una vegada*- de tancament- *compte comptat, ja s'ha acabat*- i l'ús col·loquial de les frases fetes. Però, destaquem el gran valor simbòlic dels elements que formen part de les històries on, aquest simbolisme, ha fet que sigui molt perdurable en el temps i molt aprofitats per la literatura escrita. A més a més de perdurar encara avui en dia, tal com indica Gispert (2016), Rifà (2004) ho completa referint-se a col·leccions diverses que avui en dia continuen conservant-se en els múltiples catàlegs d'editorials.

Per altra banda, s'han relacionat amb el conte tradicional els conceptes d'estereotips i els rols de gènere. Sierra (2020) assenyala que és important diferenciar i no confondre en cap cas, un estereotip d'un arquetip. L'arquetip va ser un terme creat per un psicòleg, Carl Gustav Jung. A diferència dels estereotips, són universals i no depenen ni de la societat

ni de la cultura. Es va fer una aglomeració fonamentada en patrons universals de conducta nascuts de les figures o símbols on s'anaven adquirint de generació en generació. Són un exemple d'arquetip un mag, un heroi... tots aquests, universalment els adherim a les mateixes característiques (Sierra, 2020). Martínez (2017) ho conclou afegint que es manifesten d'aquesta manera en el ambient cultural proper de la nostra societat però, tenen formes que canvien, és a dir, diferents en les cultures restants on, les imatges estan repercutides per altres factors propis de la societat i cultura.

L'Institut d'Estudis Catalans defineix estereotip com un “*conjunt d'idees que un grup o una societat obté a partir de les normes o dels patrons culturals prèviament establerts*”. Sierra (2020) els caracteritza com una sèrie d'etiquetes que es posen als personatges en funció de diferents aspectes, com ara, el grup al qual pertanyen. Es tendeixen a generalitzar a un col·lectiu concret amb unes característiques inamovibles. Dos darrers autors, Pérez i Gargallo (2008) destaquen que aquests estereotips depenen de la societat i de la cultura, és a dir, no són universals. Ho exemplifiquen tant amb les paraules com la il·lustració de diferents contes on les protagonistes són dones com ara la *Blancaneus* o *La Rateta Presumida* on el seu rol es limita a ser dones de la casa, per exemple. Mentre que *El Gat amb botes*, on el protagonista és masculí, juga en un paper fort, valent i actiu. En canvi, quan apareix una protagonista que desobeeix les regles establertes de, per exemple, ser una bona mare o dona de la casa, llavors es converteix en un personatge com una bruixa o amb característiques de malvada; per exemple, la madrastra de *La Ventafocs*. Dit amb unes altres paraules, el rol de la dona es manifesta com a passiu i dòcil, amb l'espera de ser salvada per la figura masculina; mentre que aquests, exerceixen rols emprenedors. Mentrestant, les nenes segueixen l'exemple de *princesa dependent* i els nens de *príncep salvador*. D'aquesta forma es van afiliant aquests estereotips del que se suposa que ha de ser cada gènere.

Considerem que és notori prendre esment de com entreveuen i de quina manera influeixen aquests estereotips i rols de gènere en els infants donat que cada individu interpreta el conte de manera particular i divergent tenint en compte, per exemple, els seus aprenentatges i història de vida (Martínez, 2017). Especulem que els infants no tenen

capacitat crítica per poder ser conscients, entendre i analitzar tot el contingut que hi ha dins d'una faula; Garralón (2019) afegeix que manca també en els petits, un saber analític i de perspectiva cronològica on, el que volen, és una història idònia amb la qual deixar volar la imaginació. Per tant, ens sembla que la interpretació és subjectiva i canviant dependent del nen o nena en qüestió on hem de tindre en compte diversos factors externs.

La Fundació Gretel (2020) es posiciona apuntant que aquesta percepció és un enigma. Podria ser que el conte corrobora els principis del lector o bé, que la faci qüestionar, tot maximitzant la mirada a altres visions. També pot ser que intuïm el missatge. D'acord amb el pensament de Ruiz (2009), la transmissió primerenca d'aquests estereotips i rols de gènere influeix en la identitat i, en el cas dels infants, en la formació d'aquesta. Des de petits, els infants es formen a partir del que la societat espera d'ells, allò que és característic de cadascú segons el sexe. Poder canviar aquesta forma en la qual s'està socialitzant els infants no resulta una tasca intel·ligible, és més, esdevé complexa. Referent a aquesta qüestió de la identitat de gènere, de fet, els contes més actuals també poden ser una eina eficaç per promoure la diversitat i la inclusió de gènere concretament, a l'etapa de primària (Masgoret i López, 2022). L'autora Sánchez-Andrade (2021) afegeix la significació de treballar aquesta igualtat i identitat de gènere des de les primeres etapes escolars i, especifica que, la literatura infantil pot ser una eina didàctica per fer-ho. Doncs, com hem aprofundit anteriorment, els contes tradicionals en aquest sentit, són poc rics en diversitat sexual i identitat, cosa que, Vázquez (2021) esmenta que és determinant treballar-ho per poder indagar una altra tipologia de conte que sí que abordi aquests dos temes. Fine (2010), una recercadora de gènere, esmenta que la percepció i concepció dels infants sobre aquesta temàtica està afectada per múltiples factors com podria ser, l'edat, el seu entorn proper, la cultura i, si més no, el judici previ sobre el tema.

Envers aquesta qüestió i, tornant-ho a relacionar amb els contes tradicionals, considerem que la tasca dels educadors i educadores, a l'hora de tractar aquests contes a les aules, és primordial decidir quines de les històries és la més convenient i de quina manera s'introduirà als infants donat la infinitud de versions que tenim a l'abast i de les adaptacions modernes. Per aquesta raó, tal com encertadament ens recorda Martínez

(2017), en el moment que fem la lectura dels contes als alumnes, és remarcable que l'actitud del lector o lectora, esdevingui tan alliberadora com sigui possible de les conviccions i prejudicis sobre la monotemàtica. L'autor apunta també que quan narrem una història en veu alta, sigui per plaer o per una finalitat didàctica i educativa, ha de ser un regal, un acte d'afecte i una vivència compartida que uneix amb l'altre.

Dos grans referents, Pèrez i Gargallo (2007) articulen que educar estereotipadament en funció del gènere comporta cooperar en el desenvolupament parcial dels alumnes, en desvetllar el desenvolupament d'actituds, valors i conductes que responen a l'estereotip del gènere femení, i en ells, del masculí. En aquest cas, tant els nens com les nenes es veuen privats de la docència en certs valors fatals per al desenvolupament integral de l'infant. Afegint la possibilitat de trobar-nos amb els estereotips els quals hem estat parlant-ne, un dels reptes és que el subjecte educador doni lloc d'admiració i càrrec a cadascun d'ells *"la princesa que és vulnerable i al príncep que la salva"* (Martínez, 2017).

Per dur-ho a terme, és irremissible que abans interioritzem sobre quina és la seva vivència personal amb aquests símbols: atalaiar-se que ambdós són part de la convicció humana subseqüentment de l'estereotip és eixamplar i perfeccionar el seu propi judici de gènere; és identificar impressions femenines i masculines sigui qui sigui, mancat d'una idea binària ni discriminadora, sinó com un tret característic de l'humà i no estrictament del sexe en particular. Dit amb altres paraules, hem d'identificar les característiques que s'han establert tant masculines com femenines a tot subjecte sense tindre en compte el seu sexe biològic. Tant un nen com una nena poden identificar-se amb una princesa sentimental de la mateixa manera que una nena pot identificar-se amb un heroi independent i ambiciós. Acceptar això ens portarà a educar en un àmbit més ric, epicè i extens sense basar-se en els estereotips; hem de poder fer visible als petits que tant els homes com les dones poden manifestar-se tal com vulguin, és a dir, els homes tenen i poden manifestar parts catalogades com a femenines i, les dones tenen i poden manifestar trets catalogats com a masculins en la totalitat d'elles (Martínez, 2017).

La Fundació Gretel (2020) mencionen que no s'ha de fer una lectura literal i realista dels

contes tradicionals. A més a més, hem de fer referència a les noves versions que surten d'aquests que, com bé diuen, les versions actuals han d'anar acompanyat de les més antigues, les tradicionals, fet que Sensat (2019) també menciona i afegeix que la lectura no s'ha de fer d'una manera realista i literal. Seguint amb aquesta línia i les idees de Colomer (2010), hem de poder arribar a entendre el perquè d'aquest joc amb les obres literàries anteriors. Si els escriptors presenten noves versions de les històries amb renom, és perquè proposen substituir o alterar el significat originari afegint al relat nou altres perspectives, en el nostre cas, de rols de gènere, nous. Es tracta llavors, d'aprendre a llegir i interpretar dos fragments a la vegada donat que, s'espera que el lector estableixi una relació i tensió constant entre el seu propi coneixement de l'original i el de la nova versió. Si ho relacionem amb la percepció crítica -el fet d'anar més enllà del que és literal- la qual hem fet referència anteriorment en el present article, apuntem també fer, per part dels lectors o educadors, una lectura crítica. Aquest tipus de lectura, d'acord amb Sensat (2019) permet motivar, contextualitzar i aprofundir en el tema, aportant altres lectures sobre temes similars.

En definitiva, pensem que cal fer la lectura crítica dels contes tradicionals tenint en consideració l'entorn i el moment històric en què es van redactar i examinar la llegida simbòlica que trobem al darrere d'acord amb les idees de Vallespín (2019) sobre els assessors i les assessores.

A tall de conclusió, en la rellevància educativa del conte és necessària la reflexió conscienciosa dels temes i significats dels continguts que hi apareixen, tenint en consideració la coeducació dels infants per tal d'eludir una contrarietat que implica presentar uns referents els quals volem combatre. D'acord amb Vila (2018), un ensenyament més profund, crític i ric, comporta i amenaça el trencament dels estereotips de gènere.

Més enllà de l'activitat literària, els contes tradicionals també tenen una activitat educativa. La literatura infantil afavoreix la formació de la consciència dels nens i les nenes, tant en el sentit moral, com el cognitiu i afectiu. Potencien també l'alerta, l'escolta

rendible, la concentració així com la memòria, el desenvolupament d'esquemes perceptius i rigorosos, a millorar i activar la comprensió oral, la imaginació i l'habilitat de lidiar a circumstàncies diverses (García, 2012). Seguint amb les idees d'aquesta autora, afirmem que la literatura infantil és un gran instrument educatiu, ja que hi ha una transmissió de valors important on es manifesten diferents imatges simbòliques, amb la finalitat d'explicar el món social, sent un instrument socialitzador transmissor de valors i usos de la comunitat del moment. Podem aprofitar aquesta funció educativa per, a partir de totes aquestes característiques comentades reflexionar sobre els estereotips de gènere sexistes que hi apareixen per així, desenvolupar uns nous coneixements i perspectives crítiques de pensament sobre aquests valors. Tal com García (2012) ho justifica apuntant que no es tractaria doncs de, enterrar de les nostres biblioteques els contes que, fins ara, han desplegat el seu paper educatiu; es tractaria doncs que reflexionem sobre la visibilització dels rols de gènere transmesos, amb la finalitat d'incorporar un judici crític a aquest material aprofitat per les escoles i les famílies, els principals representats socialitzadors per als infants. D'aquesta manera també podrem aprofundir en la ideologia i el funcionament del col·lectiu del moment de l'escriptura del conte analitzant allò que cal contemplar com un èxit i el que no. Volem donar èmfasi a la importància d'acompanyar als nens i les nenes en l'estona de lectura, la qual cosa els docents tenen un paper imprescindible.

D'acord amb els Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS) de l'Agenda 2030, aquest article el relacionem amb l'objectiu 4 i 5: Educació de qualitat i igualtat de gènere respectivament. Ho podem vincular amb l'actual article donat que busca assegurar-se que tothom tingui les mateixes oportunitats per créixer i aprendre, independentment del gènere. Aquest fet engloba considerar la distinció i les barreres que persones de diferents gèneres poden trobar-se en l'educació i, crear un entorn obert a la igualtat.

De tota aquesta varietat d'autors i autores referents en el món de la literatura tradicional infantil, com hem dit abans, cada persona interpreta el conte de manera individual i diferent tenint en compte la seva història de vida, segons els seus aprenentatges (Martínez, 2017). Per aquest motiu, la finalitat d'aquest article de recerca és analitzar la manera en

què ens arriba el contingut sexista que apareix en els contes tradicionals, a partir de quatre objectius específics:

- Conèixer la concepció i el tractament de les mestres d'Educació Primària sobre els contes actuals i tradicionals a l'aula i els estereotips en aquests.
- Analitzar la percepció que tenen els infants d'Educació Primària sobre els estereotips de gènere en els contes tradicionals i la identitat de gènere que apareix en la literatura infantil actual.
- Conèixer la concepció dels experts quan els avantatges i desavantatges que pot tenir la literatura tradicional i actual, i com hauria de realitzar-se la seva lectura a les aules.

MÈTODE

El mètode que s'ha utilitzat és un disseny hermenèutic amb l'objectiu d'explicar una realitat, més específicament, de les diferents percepcions i concepcions de diferents experts i expertes del món de l'educació i en el món de la Literatura Infantil i Juvenil, més concretament, sobre els contes populars i actuals. Per l'anàlisi de dades hem seguit una metodologia de recerca de caire qualitatiu.

PARTICIPANTS

Per tal de dur a terme aquesta recerca, hem seleccionat diferents participants del món de l'Educació Primària i de la Literatura Infantil i Juvenil. A continuació els presentem:

- 6 mestres de tota l'etapa d'Educació Primària, més específicament: 2 mestres de Cicle Inicial, 2 mestres de Cicle Mitjà i 2 mestres de Cicle Superior.
- 7 expertes sobre el món de la Literatura Infantil i Juvenil
- 15 alumnes d'Educació Primària, més específicament: 5 alumnes de Cicle Inicial, 5 alumnes de Cicle Mitjà i 5 alumnes de Cicle Superior.

INSTRUMENTS

Els instruments que hem utilitzat per dur a terme aquesta investigació són, per una banda, entrevistes les quals s'han dut a terme dos de diferents, però amb punts en comú per tal de poder comparar les diferents respostes segons experts en literatura i segons les mestres

fent una comparació també, depenent el cicle el qual pertanyen. Les dimensions d'anàlisi de les entrevistes a les mestres han estat: El tractament dels contes tradicionals a l'aula, la concepció sobre els contes tradicionals i els estereotips de gènere i la percepció sobre la identitat de gènere. Referent a les expertes: La importància del conte tradicional, el tractament dels contes tradicionals a les aules de primària, conseqüència del bandejament dels contes tradicionals, la qüestió de gènere en els contes tradicionals, la concepció sobre les noves versions dels contes tradicionals i la concepció sobre la identitat de gènere. Per altra banda, hem estudiat les diferents opinions dels alumnes d'Educació Primària a partir del Focus Grup. Hem dividit aquests estudiants per cicles, per poder estudiar i comparar la seva opinió en funció del cicle el qual es troben. Les dimensions d'anàlisi en aquest cas han sigut: La percepció inicial dels diferents rols de l'home i la dona així com la identitat de gènere, la concepció sobre els diferents rols en els contes tradicionals, la percepció dels estereotips de gènere en els contes tradicionals i la percepció i opinió sobre la identitat de gènere (transexualitat i homosexualitat).

PROCEDIMENT

Tenint en compte els participants i després d'haver dissenyat els instruments escollits, en un primer període hem contactat tant amb el centre educatiu com amb les expertes en Literatura Infantil i Juvenil així com se'ls ha mostrat el consentiment informat; doncs hem tingut en compte les condicions ètiques de la recerca per tant, els participants han estat informats d'aquesta on el tractament de les dades es fa de manera anònima. En un segon període, hem contactat concretament amb els mestres de l'escola presencialment i hem acordat un dia i hora per tal de realitzar-la. En el cas de les expertes, aquesta concreció l'hem fet via correu electrònic. Finalment, les hem portat a cap les 14 entrevistes enregistrant-les amb àudio les quals han sigut transcrites posteriorment. En el cas dels focus grup, primer de tot hem informat i demanat permís als mestres de l'escola i, les mateixes mestres que, han sigut entrevistades, van facilitar als 5 infants de cada cicle per dur a terme el focus grup així com el dia i l'hora per dur a terme aquests focus grup. De la mateixa manera que amb les entrevistes, els hem enregistrat en àudio per, a posteriori, transcriure-ho. Per acabar, hem analitzat totes les dades enregistrades en els instruments on, hem dissenyat unes categories a partir de les dimensions d'anàlisi a

examinar.

RESULTATS

Pel que fa al primer objectiu “ Conèixer l’opinió i el tractament de les mestres d’Educació Primària sobre els contes actuals i tradicionals a l’aula i els estereotips en aquests”, els resultats són els següents:

En aquesta taula podem veure una comparació de les diferents opinions i tractaments de les mestres entrevistades segons el cicle el qual pertanyen. Cada un dels cicles és fonamental a l'hora de desenvolupar un pensament crític als infants respecte a la temàtica d'aquesta recerca.

Taula 1. Freqüència de les categories referents al tractament dels contes tradicionals a l’aula

Dimensió d'anàlisi	Categories	Cicle inicial	Cicle Mitjà	Cicle Superior	Total
Ús dins l'aula	Sí	2 (100%)	2 (100%)	0(0%)	4 (66,66%)
	No	0 (0%)	0 (0%)	2 (100%)	2 (33,34%)
Finalitat educativa	Tipologia textual	1 (33,34%)	0 (0%)	0 (0%)	1 (16,66%)
	Entreteniment	2 (66,66%)	1 (33,33%)	0 (0%)	3 (50,02%)
Resposta al llegit-los	Motivació	2 (50%)	1 (33,34%)	0 (0%)	3 (42,85%)
	Acompanya ment de l'adult	2 (50%)	1 (33,33%)	0 (0%)	3 (42,85%)
	Autonomia	0 (0%)	1 (33,33%)	0 (0%)	1 (14,3%)

Pel que fa a la primera dimensió d'anàlisi, concretament, a l'ús de contes tradicionals a les aules de Primària podem veure que el 66,66% de les entrevistades sí que el fan servir com a recurs a l'aula i el 33,33% no; justament, les dues mestres de Cicle Superior no fan ús d'aquesta tipologia a les aules. Respecte a la segona pregunta "Els llegeixes amb una finalitat educativa més enllà de l'hàbit lector" podem observar que, la gran majoria fan ús d'aquests sense cap finalitat educativa més enllà d'entretenir a l'alumnat. Doncs, vinculant-ho amb l'última pregunta de la dimensió veiem que, sobretot, a Cicle Inicial, ambdós mestres entrevistades coincideixen que la resposta que reben per part dels infants és motivació i necessitat de l'adult en l'acompanyament de la lectura. En canvi, a Cicle Mitjà, una de les entrevistades comenta just el contrari; que els infant fan aquesta lectura de manera autònoma i, per tant, sense acompanyament de l'adult.

Taula 2. Freqüència de les categories referents al concepte que tenen les mestres sobre la relació entre els contes tradicionals i el sexisme

Dimensió d'anàlisi	Categories	Cicle inicial	Cicle Mitjà	Cicle Superior	Total	
Concepte que tenen sobre la relació entre els contes tradicionals i el sexisme	Sexisme	Sí	2 (100%)	2 (100%)	2 (100%)	6 (100%)
		Sí	0 (0%)	0 (0%)	1 (50%)	1 (16,66%)
	Bandejament	No	2 (100%)	2 (100%)	1 (50%)	5 (83,34%)

Fent referència a la següent dimensió “Concepció que tenen sobre els contes tradicionals i els estereotips de gènere” observem que totes les mestres conceben que sí hi ha sexisme en aquesta tipologia. Ho justifiquen esmentant la importància de tindre en compte l'origen. Envers l'última pregunta d'aquesta dimensió, el 83,34% de les entrevistades tot i tenint en compte la pregunta anterior, no han deixat mai de llegir un conte tradicional a l'aula pel seu contingut sexista i com podrien percebre-ho els infants donat la selecció prèvia que poden fer abans de llegir-los i el sexisme en altres àmbits. Tot i això, l'entrevistada E6 (16,66%) en algun moment sí que ha deixat de llegir a l'aula un conte considerant el seu contingut sexista i en com podria arribar als infants i proposa fer ús de contes i altres recursos més actuals els quals no hi hagi cap distinció de gènere.

Taula 3. Freqüència de les categories referents a la percepció de les mestres sobre la identitat de gènere

Dimensió d'anàlisi	Categories	Cicle inicial	Cicle Mitjà	Cicle Superior	Total	
Percepció sobre la identitat de gènere	Concepció	Tractament per conèixer i normalitzar	1 (25%)	2 (50%)	1 (25%)	4 (33,33%)
		Reflexe de la societat actual	2 (50%)	1 (25%)	1 (25%)	4 (33,33%)
		Tractament de la diversitat	1 (25%)	0 (0%)	1 (25%)	2 (16,68%)
		Precaució	0 (0%)	1 (25%)	0 (0%)	1 (8,33%)
		Ús d'altres recursos	0 (0%)	0 (0%)	1 (25%)	1 (8,33%)
	Tractament	Sí	0 (0%)	0 (0%)	2 (100%)	2 (33,34%)
		No	2 (100%)	2 (100%)	0 (0%)	4 (66,66%)

Tancant aquest objectiu, l'última dimensió a comentar sobre l'opinió i tractament de les noves versions de la literatura infantil així com la percepció sobre la identitat de gènere, veiem que amb una freqüència del 33,33% opinen que els contes més actuals que parlen sobre la identitat de gènere serveixen com a tractament per conèixer i normalitzar tota classe de situacions com a reflex de la societat actual. Tanmateix, l'P4 (8,33%) destaca la precaució que ha d'haver-hi per part del mestre o de la mestra a l'hora de llegir-los a l'aula. A més a més, veiem un gran acord pel que fa a la pregunta del tractament de la

identitat de gènere a les aules el 33,34% de les entrevistades afirmen que sí i el 66,66% no. Doncs podem veure que a Cicle Superior si tracten el tema destacant i fent referència a l'E5, comenta que és molt important que hi hagi un tractament d'aquesta tipologia des de la infància, amb paraules textuais “(...) Si des de ben petits els hi vas donant aquest tipus de llibres, és un afegit més”. En canvi, als altres dos Cicles no ho fan si no es dona el cas.

Fent referència al segon objectiu: “Analitzar la percepció que tenen els infants d'Educació Primària sobre els estereotips de gènere en els contes tradicionals i la identitat de gènere binària i no binària que apareix en la literatura infantil actual”, podem analitzar els resultats a les següents taules:

Taula 4. Freqüència de les categories referents a la percepció inicial dels infants dels diferents rols de l'home i la dona així com de la identitat de gènere

Dimensió d'anàlisi		Categories	Cicle Inicial	Cicle Mitjà	Cicle Superior	Total
Percepció inicial dels diferents rols així com la identitat de gènere	Projecció	Identificació	1 (20%)	4 (80%)	4 (80%)	9 (60%)
		Atracció	4 (80%)	1 (20%)	1 (20%)	4 (40%)
	Sorprès	Homosexualitat	5 (100%)	1 (20%)	2 (40%)	8 (53,34%)
		Rol de l'home	0 (0%)	0 (0%)	1 (20%)	6,66%
		Situacions familiars	0 (0%)	4 (80%)	2 (40%)	40,06%

Primer de tot, després de veure els coneixements previs dels participants del focus grup sobre la percepció inicial dels diferents rols de la dona i de l'home així com la identitat de gènere, hem pogut veure que de manera més general, tenint en compte els tres cicles de l'etapa d'Educació Primària, podem veure que a l'hora de projectar-se amb diferents situacions diverses de famílies, ho fan amb un 60% per identificació amb la seva pròpia família, per tant, amb la seva realitat. Mirant la segona pregunta, veiem que la situació que més sorprèn amb un 53,34% és aquella en que apareix una parella homosexual. Podem observar també que la majoria d'aquests arguments es trobarien a cicle inicial.

Taula 5. Freqüència de les categories referents a la concepció dels infants sobre els diferents rols en els contes tradicionals

Dimensió d'anàlisi		Categories	Cicle Inicial	Cicle Mitjà	Cicle Superior	Total
Concepció sobre els diferents rols en els contes tradicionals	Rol de la dona	Fragilitat	1 (20%)	0 (0%)	3 (60%)	4 (26,66%)
		Supervivència	4 (80%)	5 (100%)	2 (40%)	11 (73,34%)
	Rol de l'home	Igualtat	2 (40%)	4 (80%)	5 (100%)	11 (73,34%)
		Preferència	2 (40%)	0 (0%)	0 (0%)	2 (13,33%)
	Identificació	Inferioritat	1 (20%)	1 (20%)	0 (0%)	2 (13,33%)
		Figura femenina	2 (40%)	0 (0%)	0 (0%)	2 (13,33%)
	Figura masculina	3 (60%)	5 (100%)	5 (100%)	13 (86,67%)	

En segon lloc, sobre la dimensió d'anàlisi de "concepció sobre els diferents rols en els contes tradicionals" a percebem que d'entrada, tots els participants de tots els cicles afirmen que sí que es necessita la figura de l'home per salvar una situació de la dona gràcies a la falta de supervivència (73,34%) i amb un 20,66% degut a la fragilitat de la dona, més específicament, l'P11 diu "*La Caputxeta és dèbil*". No obstant això, quan plantegem amb la següent pregunta la possibilitat que fos una figura femenina la que contemplés el rol de salvadora, podem destacar que es veu clarament que a Cicle Superior amb un 100% destaquen la igualtat d'ambdós gèneres mentre que, als altres dos cicles en algun cas relacionen la dona amb inferioritat respecte el rol de l'home. Tot seguit, el 13,33% dels participants s'identifiquen amb un personatge femení per gust propi i el 86,67% amb un personatge masculí per ser l'heroi del conte, per gust i per supervivència.

Taula 6: Freqüència de les categories referents a la percepció dels infants dels estereotips de gènere en els contes tradicionals

Dimensió d'anàlisi		Categories	Cicle Inicial	Cicle Mitjà	Cicle Superior	Total
Percepció dels estereotips de gènere en els contes tradicionals	Tasques domèstiques	Figura femenina	5 (100%)	5 (100%)	5 (100%)	15 (100%)
		Figura masculina	4 (80%)	2 (40%)	4 (80%)	10 (66,67%)
	Identificació	Figura masculina	1 (20%)	3 (60%)	1 (20%)	5 (33,33%)

En tercer lloc, la següent dimensió d'anàlisi la qual fa referència a la percepció dels estereotips de gènere en els contes tradicionals; els 100% dels participants diuen que les tasques domèstiques són realitzades per la figura femenina i quan es planteja la possibilitat que sigui l'home el P14 ho justifica dient que "*sí que ho podria fer l'home, però que no ho fa perquè no vol*". Quan tornem a preguntar amb quin personatge s'identifiquen, a diferència de l'altre cop aquest cop, amb un 66,67% amb la figura femenina per ser l'heroïna, per veure-la com la protagonista. L'altre 33,33% s'identifiquen amb la figura masculina per preferència, identificació i en un cas, pel poder

que té. En aquest cas els tres cicles segueixen en general les mateixes idees.

Taula 7. Freqüència de les categories referents a la percepció i concepció de la identitat de gènere, transsexualitat

Dimensions d'anàlisi		Categories	Cicle Inicial	Cicle Mitjà	Cicle Superior	Total
Percepció de la identitat de gènere (Transsexualitat)	Sorprès	Diàleg	1 (20%)	1 (20%)	0 (0%)	2 (13,4%)
		Transició de gènere	4 (80%)	4 (80%)	1 (20%)	9 (60%)
		Personificació del personatge	0 (0%)	0 (0%)	1 (20%)	1 (6,6%)
		Res	0 (0%)	0 (0%)	3 (60%)	3 (20%)
Concepció sobre la identitat de gènere (Transsexualitat)	Actuació	Recolzament	0 (0%)	4 (80%)	3 (60%)	7 (46,6%)
		Normalitat	0 (0%)	0 (0%)	2 (40%)	2 (13,4%)
		Anormal	5 (100%)	1 (20%)	0 (0%)	6 (40,00%)

Seguint amb la línia del focus grup i la següent dimensió analitzada, “la percepció i concepció de la identitat de gènere, més específicament, la transsexualitat”, podem veure que, de la història explicada, el que més els ha sorprès amb un 60% dels participants és la transició de gènere d'un dels personatges i un 20% no els sorprèn res, entre altres; per exemple, el P6 “*Que l'osito vulgui ser osita és molt extrany*”, el P3 “*Que l'osito es vulgui canviar de nom em sembla raro*”. Quan preguntem sobre com actuarien al trobar-se en una situació com aquesta, observem que a Cicle Inicial tots els participants ho veuen com un fet anormal mentre que, a mesura que avancen els cicles, tenen actituds de recolzament i de tractament amb normalitat.

Taula 8. Freqüència de les categories referents a la percepció i concepció de la identitat de gènere, homosexualitat

Dimensions d'anàlisi		Categories	Cicle Inicial	Cicle Mitjà	Cicle Superior	Total
Percepció de la identitat de gènere (Homosexualitat)	Sorprès	Homosexualitat	2 (40%)	5 (100%)	1 (20%)	8 (53,35%)
		Noms propis	1 (20%)	0 (0%)	0 (0%)	1 (6,66%)
		Escenificació	2 (40%)	0 (0%)	2 (40%)	4 (26,66%)
		Res	0 (0%)	0 (0%)	2 (40%)	2 (13,33%)
Concepció sobre la identitat de gènere (Homosexualitat)	Actuació	Anormal	5 (100%)	2 (40%)	0 (0%)	7 (46,66%)
		Normalitat	0 (0%)	0 (0%)	3 (60%)	3 (20,00%)
		Recolzament	0 (0%)	2 (40%)	2 (40%)	4 (26,66%)
		Estereotip de gènere	0 (0%)	1 (20%)	0 (0%)	1 (6,68%)

Per acabar, la percepció i concepció que tenen els infants sobre la identitat de gènere, concretament, sobre l'homosexualitat, podem veure que el 53,35% del total de participants els sorprèn l'homosexualitat, tret de les respostes de l'entrevistat P3 “*que siguin dos prínceps és raro*” així com l'P7 de Cicle Mitjà fent referència al terme d'homosexualitat “*em sorprèn que el rei sigui homosexual*”. En aquest cas veiem que el

cicle on els hi resulta una situació més sorprenent és a Cicle Mitjà (100%), cosa que a les altres dimensions era Cicle Inicial i en aquest cas, el 40%. Quan plantegem què farien si es trobessin en una situació com la de la lectura, remarquem que tots els participants de Cicle Inicial ho perceben com un fet anormal mentre que, a Cicle Superior, ho tenen com un fet normal en la societat actual i, per tant, normalitzat. Finalment, per la seva importància, volem destacar una resposta d'un dels participants, més específicament, de cicle mitjà, on comenta que el fet de tindre dues mares a casa facilitaria la tasca domèstica fent que hi hagués una major higiene, dit amb paraules textuais de la P9 “*fàcil, netejarien millor la casa*”, un fet el qual el cataloguem com un estereotip de gènere sexista, concretament, del rol de la dona.

Finalment, per analitzar l'últim objectiu de recerca: “Conèixer l'opinió dels experts quan els avantatges i desavantatges que pot tenir la literatura tradicional i actual, i com hauria de realitzar-se la seva lectura a les aules”, podem analitzar els resultats a les següents taules:

Taula 9. Freqüència de les categories sobre la importància i tractament dels contes tradicionals a les aules de primària

Dimensió d'anàlisi	Categories	Freqüència	%
Inimportància del conte tradicional	Origen	4	26,60%
	Entreteniment	3	20,00%
	Estructura	1	6,70%
	Eficàcia simbòlica	4	26,60%

Al voltant de la primera dimensió sobre la importància del conte tradicional, podem reconèixer que les categories més repetides pel que fa a la importància del conte tradicional avui en dia en el món de l'educació amb un 26,60% és la rellevància de l'origen d'aquests ensams amb l'eficàcia simbòlica. A més, destacar que l'E8, l'E10 i l'E13 han afegit que un dels papers fonamentals que té aquesta tipologia és l'entreteniment (20%).

Taula 10. Freqüència de les categories sobre el tractament dels contes tradicionals a les aules de primària

Dimensió d'anàlisi	Categories	Freqüència	%
Tractament dels contes tradicionals a les aules de primària	Conscienciació del context de l'origen	1	9,10%
	Introduir noves versions	1	9,10%
	Transmissió oral compartida	3	27,25%
	Treballar varietat	2	18,15%

A propòsit de la segona dimensió, veiem més varietat d'opinions sobre com ha de ser el tractament d'aquests a les aules; doncs amb un 27,25% coincideixen dient la necessitat de la transmissió oral compartida, és a dir, amb l'acompanyament de l'adult fent una lectura conjunta a la classe i a més a més, treballar una varietat de contes tradicionals, no centrar-se estrictament en les típiques versions dels germans Grimm.

Taula 11. Freqüència de les categories sobre la Conseqüència del bandejament dels contes tradicionals

Dimensió d'anàlisi	Categories	Freqüència	%
Conseqüència del bandejament dels contes tradicionals	Societat sexista del moment	5	35,74%
	Poder no reconegut de les dones	2	14,28%
	Plantejament del mateix interrogant a altres branques	2	14,28%
	Patrimoni històric	4	20,00%
	Imaginació	2	10,00%
	Cultura	3	15,00%
	Arquetips	2	10,00%
	Riquesa lèxica i lingüística	2	10,00%

Continuant amb la següent dimensió “conseqüències del bandejament dels contes tradicionals” destaquen amb un 35,74% que el que s'ha de considerar és la societat sexista de l'origen d'aquesta transmissió. Tot i que, l'E9 destaca el poder no reconegut de les dones: “...les dones surten representades des de molts punts de vista... ens la carreguem sense conèixer-la amb profunditat”. Pel que fa a tots els elements que els infants es perden per bandejar per sexistes podem veure que les dues categories que es repeteixen amb un 20% i un 15% és el patrimoni històric i la cultura respectivament. A més, no deixen de banda la imaginació, la riquesa lèxica i lingüística, el treball dels arquetips.

Taula 12. Freqüència de les categories sobre la qüestió de gènere en els contes tradicionals

Dimensió d'anàlisi	Categories	Freqüència	%
Qüestió de gènere en els contes tradicionals	Personatges arquetípics	4	23,52%
	Reflexe de la societat	2	11,77%
	Context històric	3	17,65%
	Folklore	4	23,52%
	Recorregut històric	2	11,77%
	Trets humans independentment del gènere	2	11,77%
	Bandejament	No	7

Anant a la quarta dimensió sobre la qüestió de gènere en els contes tradicionals, el que pensen amb un 23,52% sobre els diferents rols dels personatges en funció del sexe en la literatura tradicional és l'aportació, de nou, d'uns personatges arquetípics, és a dir, universals; també el concepte original de la societat passada catalogada com *folklore*. Així mateix, les expertes donen molta importància amb un 100% de freqüència al fet de no deixar en cap cas de fer la lectura d'aquests contes amb motiu de la pregunta anterior. Doncs pensen que hi apareixen i s'han de treballar els arquetips, la simbologia i introdueixen el fet de poder incloure noves versions escrites a partir dels originals.

Taula 13. Concepció de les expertes sobre les noves versions dels contes tradicionals

Dimensió d'anàlisi	Categories	Freqüència	%
Concepció sobre les noves versions dels contes tradicionals	Sí	4	57,14%
	No	3	42,86%

Així doncs, vinculant-ho amb la cinquena dimensió “Concepció sobre les noves versions dels contes tradicionals”, podem veure que el 42,86% de les expertes consideren aquestes versions com versions edulcorades, didàctiques on es perd l'oralitat de la tradició oral, per tant, no pensen que siguin un recurs positiu per als infants. A més, repeteixen el fet que cal una educació global de tots els àmbits; “*La publicitat, el cinema, el món de la música pop, etc, amb la seva gran pregnància social s'haurien d'implicar en aquests objectius i em sembla que són ben lluny*” (P8). Amb això afirmen també que caldria un

canvi de societat. L'altre 57,17% de les expertes entrevistades estan a favor d'aquestes versions i més específicament, esmenten que el que caldria primer és conèixer i explorar l'original i en segon lloc introduir i explorar de nou aquesta nova versió per tal d'ajudar i fomentar el desenvolupament d'un criteri i pensament crític.

Taula 14. Freqüència de les categories sobre la concepció de les mestres sobre els contes actuals vinculat a la identitat de gènere

Dimensió d'anàlisi	Categories	Freqüència	%
Concepció sobre els contes actuals: identitat de gènere	Llibres didàctics	3	33,33%
	Altres suports	1	11,11%
	Opinió Treure invisibilitat	1	11,11%
	Normalitzar	2	22,23%
	Situacions vivencials	1	11,11%
Solució als estereotips	No	1	14,28%
	Si	6	85,72%

Finalment, la darrera dimensió a analitzar sobre la concepció sobre els contes actuals que fan referència a la identitat de gènere, tot i que amb un 33,33% comenten que són lectures didàctiques, consideren que són altres suports per treure invisibilitat i normalitzar situacions vivencials que la societat actual pot estar més preocupada. Per acabar, quant a si pensen que són una bona opció per eliminar alguns dels estereotips que transmeten els tradicionals, amb un 85,72% de les expertes es posicionen amb un “no” donat que un 20% d'aquestes encara posa esment en què no hi ha estereotips en els tradicionals; *“Ja t'he dit que jo crec que si mires bé els contes tradicionals, no transmeten massa estereotips”* (E12) ; sinó que són arquetips. Creuen que serien més per oferir una diversitat i normalitzar tota classe de situacions.

DISCUSSIÓ I CONCLUSIONS:

El que destaquem més dels resultats analitzats anteriorment on, a través de diferents instruments i participants hem donat resposta a la investigació en qüestió, podem concloure que:

En general, sí que treballen amb els contes tradicionals a l'aula sobretot, als dos primers cicles d'educació primària, però no ho fan amb cap finalitat més enllà de l'entreteniment. D'acord amb la competència 8 del nou currículum d'educació primària i, Martínez (2017),

és significativa la lectura en veu alta com a font de plaer, per tant, per entretenir. A més, corroboren que, per molt que pensin que sí que és una tipologia sexista, no s'han de deixar de llegir a l'aula per aquest motiu, ja que, com indica també la Fundació Gretel (2020), hi ha sexisme en altres àmbits més influents. Seria més una qüestió social dels tòpics establerts políticament correctes i amb una identificació que fan els infants amb els personatges d'aquests contes. L'institut d'estudis catalans ho cataloga com uns estereotips, perquè són patrons culturals previs establerts. Aquesta identificació per part dels infants, com diu l'autora de referència Martínez (2017), influeix de manera discordant a cada infant segons el moment educatiu i evolutiu el qual es troba; vist quan hem observat que a cicle inicial a part d'una possible manca del tractament del gènere i, per tant, ho perceben diferent que a cicle superior. La identitat de gènere les mestres de primària ho veuen com un fet positiu donada la importància del tractament per conèixer i normalitzar unes necessitats i reflex de la societat actual. Doncs és important conèixer altres realitats oferint diversitat. Tanmateix, hem vist que només es tracta a cicle inicial.

A més, valorem positivament l'anàlisi dels coneixements previs sobre la temàtica de la recerca, seguint la línia de Martínez (2017); doncs és rellevant conèixer quina és la seva vivència personal amb tots els símbols presents. Veiem que els infants majoritàriament associen a la figura de la dona que apareix en els contes tradicionals com a vulnerable i fràgil, però, a la vegada com una dona que també pot ser forta i l'heroïna de la història. Tal com indica Martínez (2017), tots els personatges es poden presentar de múltiples maneres. Podem veure que els infants vinculen el protagonisme de la figura femenina amb un rol de víctima i la figura masculina amb un rol de salvador fent que, la majoria d'infants s'identifiqui amb aquests últims seguint la mateixa línia d'acord amb Pérez i Gargallo (2018). A més, dins del context més proper dels infants, pràcticament la majoria, dins de la seva llar, en la figura de la dona continua sent la principal font "encarregada" de la llar per com ha influït aquest rol de la societat passada a l'actual; on els infants ho veuen com un fet normal. Respecte a la identitat de gènere pensem que és remarcable que es treballi amb els infants des de cicle inicial perquè hem detectat que, quan se'ls presenten diferents situacions com ara, casos d'homosexualitat i transgènere, se continuen sorprenent i en molts casos afirma que ho veuen com un fet

"anormal". Però, a la vegada, quan es relaciona la possibilitat de trobar-te una situació com aquestes en un entorn més proper a ells, mostren cites de suport. Doncs considerem, seguint el pensament de Garralon (2019) el dèficit d'uns sabers crítics i analítics envers la interpretació subjectiva de cada infant on hem de tindre en compte diversos factors externs. Les expertes segueixen la línia de Garralón i Colomer destacant la significació de l'origen i la simbologia dels contes tradicionals. A més, d'acord amb les autores teòriques i les expertes, destacant la Fundació Gretel (2020), és important introduir noves versions escrites dels tradicionals, però primer, conèixer l'original i a posteriori presentar les noves versions fent una transmissió oral compartida tal com Martínez (2017) defensa la vivència oral compartida d'aquests. Abans de bandejar és valuós considerar la societat sexista del moment el qual van ser originaris seguint a Colomer (2010) qui també planteja aquesta reflexió a fer. Pensem que, no podem deixar de banda que, si d'alguna manera o altre ens crida l'atenció aquest contingut en la literatura tradicional i ens fa plantejar aquest interrogant la qual cosa, deixa evidència que hi ha una preocupació per part de la societat; hauríem de plantejar el mateix interrogant a altres branques que, considerem que avui en dia són més influenciables i rellevants com seria, per exemple, la publicitat i les xarxes socials, que no pas aquesta tipologia de literatura. També, considerant que hem pogut detectar una sèrie d'elements que es perden els nens i les nenes si aquesta literatura que ha tingut una importància històrica molt important juntament amb la perduració al llarg del temps (Gispert, 2016), alguns d'aquests són: el patrimoni històric, la importància lingüística que, contrastant-ho amb Propp (1977) a més a més d'aquesta riquesa lingüística, tots segueixen el mateix patró sobre l'estructura, també el plaer de llegir-los, la imaginació, fet que Garralón (2010) defensa i, finalment, el treball dels arquetips. Hem examinat que més que estereotips que aquests, depenen de la societat i del fet cultural de cada regió, entren en joc els arquetips universals dels quals hem anat fent incís i, del folklore, un terme originari de la societat tradicional. Per anar acabant, referent a les noves versions hem vist que es perden unes característiques com seria l'oralitat (Martínez, 2017)) i, en tot cas, vist que la Fundació Gretel (2020) també fa una incidència, s'ha de presentar primer el conte tradicional original i després presentar la nova versió. Sense deixar de banda que aquestes noves versions no són rellevants per eliminar el sexisme, cal abans que això un canvi de societat total i donar-li importància a

altres àmbits per optar per una educació global. Doncs seguint la mateixa línia, els llibres amb temàtiques d'identitat de gènere no són més que un recurs didàctic més per abordar aquests temes per normalitzar, però, no són una eina per eliminar estereotips sexistes que, en el fons són fruit de l'origen d'aquests per aquest motiu diverses expertes afirmen que no són estereotips, caldria doncs una obertura de ment per part de la societat. Com a conclusió final, és important que els docents seleccionin contes amb un concepte inclusiu de gènere per fomentar en tot moment l'acceptació i de la mà, la comprensió de la diversitat de gènere i que, a la vegada, els tractin durant tota l'etapa de primària. En nombrosos contes populars apareixen rols de gènere estereotipats i això pot enviar missatges als infants de com s'espera que siguin com a persones segons el gènere el qual s'identifiquin. A més, volem donar importància que, la identitat de gènere és un espectre i, que en els contes de la tradició oral sobretot destaquem el fet que aquesta diversitat de gènere es veu poc reflectida i fruit d'això pensem que per aquest motiu avui en dia hi ha hagut un augment en la creació de contes que representen personatges no binaris o transgènere.

Doncs per aquest motiu, hem elaborat un decàleg amb deu idees per abordar la lectura i el tractament dels contes tradicionals i actuals a les aules de primària amb una perspectiva de gènere. L'objectiu d'aquest decàleg és que serveixi per a totes les mestres des de cicle inicial fins a cicle superior de primària per promoure la inclusió i la igualtat de gènere en la selecció de contes i al tractament, tenint en compte les autores de referència, les expertes entrevistades i d'una manera més indirecta, l'anàlisi del focus grup amb els infants i les entrevistes amb les mestres. (*Veure en l'annex*).

Pel que fa a les limitacions, en primer lloc, no hem validat els instruments que s'han utilitzat no han estat validats així com la fiabilitat en l'anàlisi de les dades calculades amb l'índex kappa. També, els resultats obtinguts no els podem generalitzar a causa de la mostra petita i realitzats els instruments en un únic centre educatiu i que, per tant, no són resultats generalitzats per part de la societat. A més, durant el procediment no hem pogut estudiar la totalitat de participants amb els quals havíem contactat inicialment. Com a prospectiva, seria interessant que futures recerques poguessin dissenyar un pla per

dur a terme el tractament de la identitat de gènere a través dels contes a les aules de primària amb profunditat. Afegim també estudiar la utilitat que tindria a les aules tindre el decàleg dissenyat com a suport per dur a terme aquestes lectures.

REFERÈNCIES:

- Colomer Martínez, T. (2010). Introducción a la literatura infantil y juvenil. Madrid: Síntesis, 2010.
- Colomer, T; Manresa, M; Ramada, L; Reyes, L. (2018). El patrimonio de todos. Narrativas literarias en educación infantil y primaria. (pp.137-151). Editorial Síntesis.
- Fernández Antelo, M. (2010). Cómo enseñar Conocimiento del Medio a través de los cuentos?. Tejuelo. Didáctica de la lengua y la literatura. Educación.
- Fine, C. (2010). Delusions of gender: How our minds, society, and neurosexism create difference. W. W. Norton & Company.
- Fundació Gretel (2020). Gretel. Recuperat de <https://gretel.cat/enlaces/fundacion-sm/?lang=es>
- García, R. (2012). El cuento infantil como herramienta socializadora de género. Cuestiones pedagógicas, 22, 329-350.
- Garralón, A. (2019). Contra lo políticamente correcto en la literatura infantil. Anatarebana. <https://anatarebana.blogspot.com/2019/04/contra-lo-politicamente-correcto-en-la.html>
- Garralón, A. (2019). Lavar antes de leer: literatura infantil y simbología.. Anatarebana <https://anatarebana.blogspot.com/2019/08/lavar-antes-de-leer-literatura-infantil.html>
- Gispert, F. (2016). Què farem? Els reptes de la LIJ actual. Faristol, (84), 3-6.
- Martínez, E (2017). Sota la pell del Llop. Acompanyar les emocions amb els contes tradicionals. Editorial Graó
- Masgoret, L., & López-Sangil, V. M. (2022). La importància de treballar la identitat de gènere a l'educació primària a través dels contes. Pixel-Bit: Revista de Medios y Educación, (61), 113-127.

- Rella, J. (2018). El valor educatiu dels contes i la coeducació a educació infantil i primària. Diarieducacio.cat. <https://diarieducacio.cat/rella/2018/04/06/el-valor-educatiu-dels-contes-i-la-coeducacio-a-educacio-infantil-i-primaria/>
- Organización de las Naciones Unidas. (2015). Transformar nuestro mundo: la Agenda 2030 para el Desarrollo Sostenible.
- Pérez, C., & Gargallo, B. (2008). Sexismo y estereotipos de género en los textos escolares. Actas XXVI Seminario interuniversitario de teoría de la educación: Lectura y educación, 4, 627-636.
- Rifà, J.P. (2004). Clàssics, què i per què?. 'Clásicos, ¿qué y para qué?'
- Ruiz, E. E. (2009). Estereotipos de género. Padres y Maestros/Journal of Parents and Teachers, (326), 17-21
- Sánchez-Andrade, C. (2021). L'educació en la igualtat de gènere a través dels contes. El Catarro, (33), 49-59.
- Sensat, R. (2019). Més enllà de la Caputxeta Vermella. Dificultats d'aprenentatge. Recuperat de: <https://www.rosasensat.org/>
- Sierra, N. (2020). Descubre el arte de contar historias. Recuperat de <https://nuriasierra.com/>
- Vázquez, M. (2022). Educar en la diversitat sexual i de gènere a l'educació primària a través dels contes. Revista d'Innovació i Recerca en Educació, (15), 1-13.
- XTEC. (s.f.). Currículum 175/2022 de Primària. Generalitat de Catalunya. <https://xtec.gencat.cat/ca/curriculum/primaria/curriculum-175-2022/>

ANNEXOS:

- **Entrevista 1:** “Conèixer l’opinió i el tractament de les mestres d’Educació Primària sobre els contes actuals i tradicionals a l’aula i els estereotips en aquests”

Nom de l’entrevistat/ada: Data de l’entrevista:

ENTREVISTA A LES MESTRES

1. Dins de l’aula, fas ús dels contes tradicionals?
 - Els llegeixes amb alguna finalitat educativa més enllà de l’hàbit lector?
 - De quina manera llegeixes aquests contes? I després, com els treballes?
 - Quina és la resposta que reps per part dels infants quan els llegeixes?
2. Penses que en els contes tradicionals hi ha una gran distinció entre el comportament del gènere masculí i el femení, és a dir, són sexistes?
3. Penses que aquests comportaments dels contes els reflecteixen en el joc també,

en funció del sexe?

4. Què opines sobre els contes actuals que parlen sobre el sexe binari i no binari?
 - a. Creus que són una bona opció per eliminar alguns dels estereotips que transmeten els contes tradicionals?
5. A les aules tractes aquest tema? De quina manera ho fas? Creus que a través dels contes és una bona manera de tractar-ho a les aules? Si no, com ho faries?

- **Focus grup** : “Analitzar la percepció que tenen els infants d’Educació Primària sobre els estereotips de gènere en els contes tradicionals i la identitat de gènere binària i no binària que apareix en la literatura infantil actual”

Per saber el coneixements prèvis, presentació de tres situacions:

- **Situació 1:** Hola, em dic Laura. La meva família és molt gran. La meva mare, es diu Maria i el meu pare es diu Pep. Tinc 3 germans: L’Anna, en Toni i l’Albert. Com som tants, és molt important que ens repartim les tasques a fer dins de casa. La meva mare, va a fer la compra i fa el sopar. El meu pare, arregla les coses de la casa i ens porta a l’escola abans d’anar a treballar. El meus germans i jo, ajudem a la meva mare a parar i desparar la taula mentre el meu pare mira les notícies. L’Anna, la meva germana gran sempre m’ajuda a fer els deures de l’escola. M’agrada molt jugar a nines amb la meva germana Anna. Els meus germans mai volen jugar amb mi i juguen a cotxes.
- **Situació 2:** Hola, em dic Pau. Tinc dues mares, es diuen Laia i Paula. Sóc fill únic tot i que m’agradaria tindre un germà o una germana. Quan ens repartim les tasques de casa ens ho repartim de la següent manera: les meves mares van a comprar i netegen la roba. Jo ajudo sobretot, a parar i desparar taula tot i que a vegades m’agrada acompanyar-les a comprar. M’agrada jugar força sol, sobretot a cuinetes i llegir contes. Abans d’anar a dormir les meves mares m’en llegeixen un.
- **Situació 3:** Jo em dic Maria. El meu pare és diu Joan i la meva mare Mireia. Tinc un germà que es diu Pol. M’agrada molt jugar i estar amb ell, estem molt units. A vegades, li explico els meus pensaments i li dic que m’agradaria ser un nen. Ens agrada molt jugar al pilla pilla i dibuixar. A casa tant jo com el meu germà ajudem als nostres pares amb les tasques de casa: la meva mare va a comprar i el meu pare fa el sopar i para la taula. La meva mare ens porta sempre a l’escola i a les extraescolars.
 - Amb quina de les tres situacions t’identifiques més? Per què?
 - Quina de les situacions explicades t’ha sorprès més? Per què?

Després d’haver fet amb la lectura de diferents contes, es realitzaran una serie de preguntes adaptades a l’edat de la mostra:

- **CAPUTXETA VERMELLA:**
 - Creieu que la Caputxeta necessita l’ajuda del caçador per salvar-se del llop?
 - Penseu que en comptes d’un caçador (nen), podria ser una nena la que salvi a la Caputxeta Vermella?

- Qui penseu que és el personatge amb més importància del conte?
 - Quin personatge us agradaria ser d'aquest conte? Per què?
 - LA VENTAFOCS:
 - Mostrar la imatge de la Ventafocs fregant: A casa, qui frega? Ho fa perquè li agrada? Penseu que el vostre pare també ho podria fer?
 - Qui penseu que és el personatge amb més importància del conte?
 - Quin personatge us agradaria ser d'aquest conte? Per què?
 - AHORA ME LLAMO LUISA
 - Què és el que més t'ha sorprès de la història? Per què?
 - Què li diries a un company o companya en una situació com la del protagonista?
 - REY Y REY
 - Què és el que més t'ha sorprès de la història? Per què?
 - Com veus que un nen o nena tingui dos mares i dos pares, i no un pare i una mare?
- **Entrevista 2:** “Conèixer l'opinió dels experts quan els avantatges i desavantatges que pot tenir la literatura tradicional i actual, i com hauria de realitzar-se la seva lectura a les aules”

Nom de l'entrevistat/ada: Data de l'entrevista:

ENTREVISTA ALS EXPERTS I EXPERTES

1. Quina importància té el conte tradicional avui en dia en l'educació?
2. Com s'hauria de treballar a les aules d'Educació Primària amb els contes tradicionals?
3. Què penses quan veus que a moltes escoles bandegen els contes tradicionals per considerar-los sexistes?
4. Quins són els elements que es perden els infants d'aquesta literatura tradicional que, s'elimina de les biblioteques de les escoles per sexistes?
5. Creus que la solució al tractament dels estereotips sexistes va més enllà de les noves versions escrites sobre els contes tradicionals?
6. Referent a aquestes noves versions dels contes tradicionals, què en penses?
7. Què penses de la qüestió de gènere, concretament, dels diferents rols dels personatges segons el sexe, en la literatura tradicional?
8. Penses que realment s'haurien de deixar de llegir els contes tradicionals per aquest motiu?
9. Què opines sobre els contes actuals que parlen sobre la identitat de gènere (homosexualitat, transexualitat...)?
 - a. Creus que són una bona opció per eliminar alguns dels estereotips que transmeten els contes tradicionals

- Decàleg:

10 CONSELLS PER DUR A TERME LA LECTURA DE TOT TIPUS DE CONTES A LES AULES DE PRIMÀRIA

- 1 VARIETAT DE CONTES**
Treballa varietat de contes; això servirà per anar construint un criteri propi.
- 2 PRIMER EL CONTE TRADICIONAL ORIGINAL**
Presenta primer el conte tradicional original i, posteriorment, introdueix les noves versions escrites sobre aquest.
- 3 CONSCIÈNCIA BÉ ALS INFANTS**
Consciència bé als infants sobre l'època en el qual van ser escrits per poder entendre els diferents rols i característiques dels personatges.
- 4 TREBALLA ARQUETIPS**
Treballa adequadament i aprofundeix en els arquetips i les il·lustracions que apareixen en els contes tradicionals.
- 5 ESTIQUES A GUST LLEGINT**
No llegeixis un conte si no et sents a gust o còmode llegint-lo, ja trobaràs un altre.
- 6 LECTURA COMPARTIDA**
Fes una lectura oral compartida en veu alta.
- 7 DINÀMICA CONJUNTA**
Quan acabis, fes una dinàmica conjunta per parlar-ne, veure el que han entès, compartir idees i veure en quins aspectes cal treballar i reflexionar més.
- 8 COMPTE AMB ELS ESTEREOTIPS**
Escull contes amb personatges diversos sense distincions de gènere; que hi hagi tant personatges masculins com femenins amb rols importants i que no perpetuin estereotips de gènere.
- 9 GÈNERE I DIVERSITAT**
Aborda temes de gènere i diversitat. Són una oportunitat per contemplar i discutir sobre temes relacionats tant amb la igualtat com amb la identitat de gènere.
- 10 BIBLIOTECA**
Elabora una biblioteca d'aula amb una diversitat de contes partint dels gustos, interessos i necessitats dels infants de l'aula.

Descarrega el decàleg aquí!

Blanquerna | Psicologia, Ciències de l'Educació i l'Esport